

Original article

Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya İçerikli Konuların Öğretiminde Öykülerin Kullanılması Üzerine Bir İnceleme¹

A Review on the Use of Stories in Teaching Geographical Subjects in Social Studies Course

Yusuf Tuluk ^a & Yılmaz Geçit ^{b,*}

^aKanuni İmam Hatip Secondary School, Ministry of Education, İstanbul, Türkiye

^bDepartment of Turkish and Social Sciences Education, Faculty of Education, Recep Tayyip Erdoğan University, Rize, Türkiye

Özet

Çalışmanın amacı; seçilen öykülerde 5 ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer alan Coğrafya disiplinine ait kazanımların hangi düzeyde karşılık bulunduğunu belirlemektir. Araştırmanın veri kaynağını coğrafya disiplinine ait konulara yer veren çocuklara yönelik öyküler oluşturmaktadır. Bu veri kaynaklarından “Mucizevi Örtü: Toprak” ve “Coşkun Nehirler” adlı iki öykü seçilmiştir. Araştırmanın verileri, doküman incelemesi ile temin edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda belirlenen öykülerin 5. ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait kazanımlar ile paralellik gösteren anlatımlara yer verildiği görülmüştür. 5 ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına ait kazanımlar belirlenen dört alt probleme uygun olarak kategorize edilmiş, elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemine uygun olarak incelenmiştir. Ayrıca öykülerin, öğrencilerin genel coğrafya bilgilerini arttıracak örnekler ve karikatürler ile süslediği tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda benzer öykülerin sayılarının artırılması ve bu öykülerden elde edilen okuma parçalarının ders kitaplarına eklenmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Coğrafya, Öykü.

Abstract

The purpose of the study is to determine at what level the achievements of the Geography discipline found in the learning field of “People, Places and Environments” in the 5th and 6th grade Social Studies lesson correspond to the selected stories. The universe of the research consists of stories for children that include topics related to the discipline of Geography. Two stories named “Mucizevi Örtü: Toprak” and “Coşkun Nehirler” were chosen as samples. Selected stories were analyzed by document analysis method, one of the qualitative research methods. The obtained data was analyzed by content analysis method. The achievements of the 5th and 6th grade Social Studies course People, Places and Environments learning area were categorized in accordance with the four determined sub-problems, and the findings were examined in accordance with the descriptive analysis method. As a result of the research, it was seen that the chosen stories included the narratives that were in parallel with the learning field of “People, Places and Environments” in the 5th and 6th grade Social Studies lesson. In addition, it was determined that the stories were

¹ Bu çalışma, Yusuf Tuluk’un Prof. Dr. Yılmaz Geçit danışmanlığında “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya İçerikli Konuların Öğretiminde Öykülerin Kullanılması Üzerine Bir İnceleme” isimli yüksek lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

* Corresponding author:

Yusuf Tuluk, Kanuni İmam Hatip Secondary School, Ministry of Education, İstanbul, Türkiye.
Email: yusuf_tuluk20@erdogan.edu.tr

decorated with examples and caricatures that could increase the general geography knowledge of the students. At the end of the study, it was suggested to increase the number of similar stories and to add the reading passages obtained from these stories to the textbooks.

Keywords: Social Studies, Geography, Story.

Received: 02 November 2023 * **Accepted:** 04 December 2023 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/jsve.2023.634.1>

GİRİŞ

Ülkemizde 2005 yılında uygulamaya konulan yapılandırmacı yaklaşım ile birlikte derslerde yenilikçi materyallerin kullanımı ve bu materyaller aracılığı ile kalıcı öğrenmenin sağlanması önem kazanmıştır. Sosyal Bilgiler de bu yeni yaklaşıma uyum sağlayan dersler arasındadır. (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme alanları tarih, ekonomi, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, felsefe, hukuk ve siyaset bilimi gibi sosyal bilimlere dayanır ve konular multidisipliner bir yaklaşım ile incelenir. Sosyal Bilgiler dersi öğrenme alanları; “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” olmak üzere 7 tanedir (MEB, 2018). Yapılandırmacı yaklaşım ile tasarlanan Sosyal Bilgiler dersinde bireyler; demokratik değerleri benimseme, sorgulama, problem çözme, doğal çevreye duyarlılık, zamanı ve mekânı algılama becerilerini öğrenme sürecine aktif olarak katılım sağlayarak edinir. Bu süreçte edebi ürünlerin aktif olarak kullanılması dersin amaçlarının gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Ders içerisinde edebi ürünlerin kullanılması dersi sıkıcılıktan kurtarmakta ve öğrencinin derse olan ilgisini artırmaktadır. İlgili alan yazın incelendiğinde edebi ürünlerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımına ilişkin özellikle son yıllarda yapılmış bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların Sosyal Bilgiler dersinin içerisinde bulunan tarih disiplini ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra yapılan çalışmalarda incelenen edebi eserler Sosyal Bilgiler dersine ait değerlerin öğretimi açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise alan yazında yer alan çalışmalardan farklı olarak seçilen edebi ürünlerin Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya disiplini ile ilişkili konuların öğretimine olan uygunluğu ve öğrenmeye olan katkıları incelenmiştir.

Günümüzde öğrencilerin ilgisini çekmek ve derse aktif katılımlarını sağlamak bütün öğretmenlerin temel hedefidir. Derse ilgisiz olan öğrencilerin istenen kazanımları öğrenmesi beklenemez. Bu nedenle eğitim ve öğretim faaliyetlerinde modern yöntem ve tekniklerin kullanılması büyük önem arz etmektedir (Bedir ve Akkurt, 2013). Bireysel farklılıkları nedeniyle öğrencilerin derse karşı olan ilgi ve dikkatleri farklıdır. Ders süresince öğrencilerin dikkat düzeyini aynı noktada tutmak eğitimcilerin zorluk çektiği durumların başında gelmektedir. Bu nedenlerle öğretmenler sınıfta derse olan ilgiyi artırabilmek için güldürü unsurları ve ilginç görseller barındıran materyaller kullanarak

öğrenme sürecini güçlendirebilir (Şentürk, 2020). Yaptığımız literatür taraması sonucu öykülerin derslerde kullanımının kalıcı öğrenmenin artmasında etkili olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi de gündelik yaşam durumlarını içeren bir ders olması nedeniyle öyküleştirmek için uygun bir ders olarak göze çarpmaktadır. Öyküler aracılığı ile Sosyal Bilgiler dersine ait kazanım, değer ve beceriler öğrencilere daha etkili bir biçimde öğretilmektedir. Öyküler sayesinde konular ezbercilikten çıkarılarak eğlenceli hâle getirilir ve öğrencilerin yorum yapabilmesi için olanak sağlanır (Uysal, 2022). Bunun yanı sıra ders içinde kullanılması planlanan öykülerin çocukların gelişim dönemlerine uygun olarak hazırlanması son derece önemlidir. Tercih edilen öyküler çocukların hayal gücünü geliştirmeli ve edebi açıdan keyifli içeriklere sahip olmalıdır (Poyraz, 2022). Yaptığımız literatür taramasının sonucunda Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanım durumuna ilişkin çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmaların tamamına yakını Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde yer alan tarih disiplini ile ilgili öğrenme alanları ile sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada edebi türlerden biri olan öykülerin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan ve coğrafya disiplini ile ilişkili öğrenme alanlarında yer alan konuların öğretimine uygunluğunu inceleyen bir çalışma olması bakımından önem arz etmektedir. Bu anlamda çalışmanın literatüre ve Sosyal Bilgiler dersi eğitimine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Öykülerin, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Coğrafya içerikli konulara ait kazanımları karşılama düzeyi nedir?

Alt Problemler

1. *Mucizevi Örtü Toprak* adlı öykü 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları karşılama düzeyi nedir?
2. *Mucizevi Örtü Toprak* adlı öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları karşılama düzeyi nedir?
3. *Coşkun Nehirler* adlı öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları karşılama düzeyi nedir?
4. *Coşkun Nehirler* adlı öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları karşılama düzeyi nedir?

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı; araştırmacı tarafından önceden okunup seçilen öykülerde 5 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer alan Coğrafya disiplinine ait kazanımların hangi düzeyde karşılık bulduğunu belirlemektir. 4 ve 7. sınıf kazanımları öykülerin içeriği ile yeterli ilişkiye sahip görülmediği için incelenmemiştir. Araştırma sonunda elde edilecek sonuçlar ile Sosyal Bilgiler dersinin eğitimi ve öğretimine katkı sunmak hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın modeli, veri kaynağı, verileri toplama ve veri analizi ile geçerlik, güvenirlik çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışması, bilimsel sorulara cevap arayan ve bir durumu derinlemesine inceleyen modeldir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2020). Çalışmada tek bir durum veya birden fazla duruma ilişkin veri toplanabilir. Veri toplama sürecinde elde edilen verilerin birbirini teyit etmesi beklenir. (Yıldırım, A. & Şimşek, H., 2016). Araştırmacı veri toplama sürecinde gazete, dergi, kitap gibi herkesin ulaşabileceği dokümanları; günlük, mesajlaşmalar, mektuplar gibi kişisel dokümanları veya fotoğraf, video gibi sesli-görsel dokümanları toplayıp inceleyebilir (Creswell, 2017).

Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını coğrafya disiplinine ait konulara yer veren çocuklara yönelik öyküler oluşturmaktadır. Ülkemizde yayınlanan ve Coğrafya disiplinine ilişkin bilgiler içeren öykü sayısının az olması araştırmanın veri kaynaklarını kısıtlamaktadır. Araştırmanın veri kaynaklarını ise 5. ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan ve Coğrafya konularını işleyen “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına uygun iki adet öykü oluşturmaktadır. Bu öyküler;

- Coşkun Nehirler, Anita Ganeri
- Mucizevi Örtü: Toprak, Hüseyin Toy

Daha önce ifade edildiği gibi veri kaynaklarının kısıtlı olması nedeni ile iki adet öykü veri kaynağı bakımından yeterli görülmüştür. Kaynakların seçiminde eserlerin ortaokul düzeyine uygun olması ve şekilsel olarak 5 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının içeriğine uygun olması kriterleri etkili olmuştur.

Veri Toplaması

Araştırmada veriler nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Örneklem olarak seçilen iki adet öykü kitabı 5 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait kazanımlara uygunluk bakımından değerlendirileceği için doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir.

Doküman incelemesi yönteminde yazılı veya elektronik ortamdaki materyaller incelenir, bu materyallerin içerisinde araştırma yapılacak konuya ilişkin veriler seçilir ve seçilen veriler yorumlanır (Özkan, 2019). Araştırmacılar, doküman incelemesi yönteminin yanında farklı bir yönteme gereksinim duymadan çok sayıda veri elde edebilir. Araştırma için kullanılacak olan dokümanlar araştırma

konusunun yapısına uygun olarak belirlenmelidir (Karataş, 2015). Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Coğrafya içerikli konuların öğretiminde öykülerin kullanımı üzerine çalışılacağı için araştırmanın yapısına uygun olarak Coğrafi konuları merkeze alan “*Mucizevi Örtü: Toprak*” ve “*Coşkun Nehirler*” isimli öyküler doküman olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz yönteminde elde edilen veriler evvelce planlanmış olan temalara göre yorumlanmaktadır. Verilerin çarpıcı bir şekilde yorumlanabilmesi için doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir. Veriler sistematik bir şekilde betimlenir ve yine sistematik bir biçimde sunulur (Yıldırım, A. & Şimşek, H., 2016). Sosyal Bilimler alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılan bu yöntem ile önceden belirlenen metinler tarafsız ve düzenli bir biçimde incelenmektedir. Metinlerde yer alan kelime ve kavramlar üzerinden çıkarımlar ve yorumlar yapılmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2020). Betimsel analizi yöntemi, bir metnin derinlemesine incelenmesi ve içeriğinin yorumlanmasını öngörmektedir. Betimsel analizi hem açık ve anlaşılabilir metinler hem de muğlak ifadeler içeren metinlerde kullanılabilir. Analiz yaparken verilerin içerisinde araştırma konusu ile ilişkili veriler incelenip kategorize edilir ve yorumlama yapılır (Kızıltepe, 2021).

Araştırma için seçilen çocuk kitapları kitabevinden temin edilmiş ve tamamı okunmuştur. Kitaplarda yer alan kelime ve kavramların 5 ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait kazanımlara uygun olup olmadığı tespit edilmiştir. Öyküler araştırmacı tarafından okunmuş ve her bir alt problem ile ilişkili olan bulgular belirlenmiştir. Her alt problemde yer alan derse ait kazanımlar tek tek irdelenmiş ve bu kazanımlar ile ilişkili bulgular özel başlıklar altında toplanmıştır. Öykülerden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu alıntılar içerisinde yer alan kavramlar ile dersin kazanımları arasındaki ilişkiler belirlenmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bilimsel çalışmaların temel kriterlerinden birisi de çalışma sonucunda elde edilen verilerin inandırıcı olmasıdır. Çalışma sonuçlarının inandırıcı olması için geçerlik ve güvenirliliğinin yüksek olması elzemdir. Araştırmacı, çalışmanın geçerlik ve güvenirliliğini test ederek sonuçları rapor hâline getirmelidir. Toplanan veriler rapor edilir ve araştırmacı ulaştığı sonuçlara nasıl ulaştığını açıklar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada *Mucizevi Örtü: Toprak* ve *Coşkun Nehirler* adlı öyküler 5 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki Coğrafya disiplinine ilişkin kazanımları yansıtması bakımından tarafsız olarak incelenmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan (Ek-3) kontrol listesi dikkate alınarak yapılan analizler iki uzman görüşüne sunulmuştur. Elde edilen veriler ayrıntılı olarak rapor edilmiş, öykülere ait içeriklerin 5 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı kazanımlarına uygun olduğu kabul edilmiş yalnızca

“SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” Kazanımına ilişkin veriler ile ilgili olarak uzman görüşlerine göre (Ek-1, Ek-2) revize yapılmış ve çalışmaya son hâli verilmiştir. Çalışmanın etkili sonuçlara ulaşabilmesi amacı ile Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Çalışmada [(Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100) güvenilirlik formülü kullanılmış ve çalışmadan elde edilen veriler bu formüle göre hesaplanmıştır. (Miles ve Huberman, 1994). 5 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanına ait 9 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımların 8’i ile ilgili belirlenen öykülerden elde edilen verilerin kazanımlara uygunluğu hususunda görüş birliğine varılmıştır. 1 kazanım ile ilgili ise toplanan verilerin kazanıma uygunluğu hususunda görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda verilen formül ışığında işlem yapılarak öyküden elde edilen verilerin güvenilirliği %91 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak Miles ve Huberman’a göre elde edilen verilerin güvenilirliği %70’in üzerinde çıktığı için çalışmanın güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde örneklem olarak belirlenen “*Mucizevi Örtü: Toprak*” ve “*Coşkun Nehirler*” isimli öykülerin 5 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait kazanımları ne düzeyde yansıttığı ele alınmıştır. Öykülerde yer alan metinler görseller, erilen örnekler, anlatım dili gibi unsurların kazanımlar ile paralellik gösterme durumu dört alt problem kapsamında incelenmiştir.

Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Bu başlık altında “*Mucizevi Örtü Toprak* adlı öykü 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları hangi derecede yansıtmaktadır?” alt problemine yönelik bulgular incelenmiştir. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevrelet öğrenme alanına ait 5 adet kazanım bulunmaktadır. 4 ve 5 numaralı kazanımlar konu ve kapsam benzerliği nedeni ile tek başlıkta ele alınmıştır.

“Mucizevi Örtü: Toprak” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Haritalar Üzerinde Yaşadığı Yer ve Çevresinin Yeryüzü Şekillerini Genel Olarak Açıklar.” Kazanımını Yansıtma Durumu

Öyküden alıntıladığımız metin ve şekiller ile eserin bu kazanımı yansıtma durumunu incelenecektir.

“Ortalama yüksekliği 1010 metredir. Bu yükseklik birinciliğini, dünyanın çatısı olarak bilinen Himalaya Dağları’na borçluyuz desek yanılmış olmayız! Everest tepesi, Nepal ile Çin arasında sınır kabul edilen Himalaya Dağları’ndadır. Yüksekliği baş döndürücü bir şekildedir. Tam 8848 metredir. Bakanların gözlerine inanamayıp bir daha bir daha baktıkları doğrudur. Yeryüzünün en yüksek zirvesi olan bu tepe “Dünyanın Buzul Çatısı” olarak kabul edilir. Bu kadar yüksekte üşüyüp

kanınızın yavaş yavaş çekildiğini ve tansiyonunuzun tavan yaptığını hissedebilirsiniz. En iyisi biz aşağı inip devam edelim (Toy, 2021: 27-28).

Şekil 1. Yükselti ve sıcaklık ilişkisini açıklayıcı örnek (Toy, 2021: 28).

Öykünün bu bölümünde, ülkemizde bulunan yeryüzü şekillerine ilişkin bir ifade yer almamaktadır. Bununla birlikte yeryüzü şekillerinden biri olan dağların özellikleri aktarılmış ve görselle desteklenmiştir. Ayrıca yükselti arttıkça sıcaklığın düşmesi durumu da hem metinde hem görselde açık ve anlaşılır bir biçimde aktarılmıştır. Bu açılardan bakıldığında öykü, kazanımın öğrenilmesinde etkilidir ve kazanımı kısmen de olsa yansıtmaktadır.

Ülkemizin dağları ile ilgili bazı önemli bilgiler eserin 60. Sayfasından itibaren okuyuculara aktarılmaktadır.

“5137 metre yüksekliğindeki, en büyük dağımız Ağrı Dağı’nın bir de kardeşi olduğunu biliyor muydunuz? Küçük Ağrı Dağı; Ağrı ilimizin Doğubayazıt ilçesinde yer alan kardeş Ağrı, 3925 metre yüksekliğinde olup volkanik bir dağdır. Yanardağları sohbetimize konuk edip, diğer dağları es geçseydik, eminim ki; diğer dağlar bize gücenirlerdi! “Bizden bir satırcık bile bahsetmediniz!” diye hayıflanabilirlerdi! Öyle ya, anlatılmayı bekleyen ilginç özellikleriyle dolu, bir sürü daha başka dağ var. Kimileri sıra sıra uzanmış; kimileri tüm heybetiyle tek başına... Volkanik dağların dışında oluşan dağlar da vardır dünyada. Yani, tüm dağlar volkan patlamalarıyla oluşmamıştır. Yanardağların dışında kalan bu dağlara da “yanmaz dağlar” demek istiyorum. Çevresine göre yüksekte kalan kara kütlelerine dağ denir. Volkanik, tektonik gibi çeşitleri vardır” (Toy, 2021: 60-61).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında dağın tanımı şöyledir; “Dağlar, çevresine göre yüksek olan ve tabandan zirveye doğru yamaçları eğimli yeryüzü şekilleridir” (MEB, 2018). Eserin bu bölümünde ise bir yeryüzü şekli olarak dağın tanımı yapılmış, dağ çeşitleri aktarılmış ve ülkemizden örnekler verilmiştir. İncelediğimiz kazanımın özellikleri dikkate alındığında eserin bu bölümünün kazanımın içeriği ile uyumlu olduğu görülmektedir. MEB ders kitabında yer alan dağ tanımı ile eserde yer alan dağ tanımının çok benzer olduğu görülmektedir.

Yanardağların dışındaki dağları “yanmaz dağlar” şekilde sınıflandırma yapılması öğrencilerin zihninde yeni bir şemanın açılmasını sağlayacaktır. Ortaokul düzeyindeki öğrencilerin tektonik, volkanik gibi ifadeleri karıştırabilme olasılığının önüne geçebilecek bir sınıflandırma yapılmıştır.

“Mucizevi Örtü: Toprak” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Yaşadığı Çevrede Görülen İklimin, İnsan Faaliyetlerine Etkisini, Günlük Yaşantısından Örnekler Vererek Açıklar.” Kazanımını Yansıtma Durumu

Eserde toprak, kişileştirme sanatı ile bir karaktere dönüşüyor ve tarımdan söz etmeye başlıyor.

“Bütün bunlardan sonra tuhaf sesler çıkaran koca koca makinelerin sesini duydum. Üstümüzden defalarca geçtiler acayip makinelerle... İlk defa görüyordum bunları. Ve insanlar... Onların da sesi geliyordu. Yaşı biraz ilerlemiş, saçları önden dökülmüş, bıyıklı, zayıf, şirin mi şirin bir amca gördüm en son. Elindeki kovadan bir şeyleri avuç avuç üzerimize attı ve ellerini havaya kaldırıp dua etti güler yüzüyle. Önceleri önemsemedim! Hiç oralı olmadım ama baktım ki, o attıklarının ilgiye, sevgiye, şefkate ihtiyacı var! Ve ne olduysa ondan sonra oldu. Sevgimi verdim, şefkatimi de... Üstünü örttüm üşüyünce. Suyunu verdim susayınca. Tıpkı bir anne gibi... Nazlı bir bebek gibi baktım, besledim! Ve onlar da kayıtsız kalamadılar bu ilgime! 10 gün kadar hiç hareket etmemişlerdi. Sonra hepsi birden aynı anda hareketlendiler. Yeni doğan bir bebek gibiydiler! Cıvız ve aciz bir şekilde çıktılar yeryüzüne. Bitmemişti vazifem henüz. Anneleriydim ben onların artık, öylece bırakamazdım! Beslemeye, büyötmeye devam ettim. Boyları uzadı yavaş yavaş. Güçlendiler... Ve altın renginde başaklar verdiler hep birden. Birden o güler yüzlü amca yine belirdi yanı başlarında. Eğildi ve beni öperken dudaklarından şunlar döküldü: “Yine beni mahcup etmedin! Yine yüzümü kara çıkartmadın! Yine muhtaç etmedin ele güne! Ve yine doyurdun çoğuşumu çocuğumu! Allah’ım sana ne kadar şükretsem azdır” (Toy, 2021: 19-21).

Bu bölümde toprak ve insan arasındaki üretim ilişkisine değinilmiştir. Kazanımda yer alan insan faaliyetlerinden biri olan tarımsal üretimin nasıl gerçekleştiği ifade edilmiştir. Buradaki en büyük eksiklik ülkemizde görülen iklim tiplerinden ve tarımsal üretime olan etkisinden hiç söz edilmemiş olmasıdır. Yazarımızın yerli olması bu durumun önemli bir eksik olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Şekil 2. Toprak ve insan arasındaki üretim ilişkisini yansıtan örnek (Toy, 2021: 20)

Eserde yer alan bu çizim ile tarımda engebeli arazi yerine düz arazilerin kullanıldığı ve makineleşmenin gerektiği mesajı verilmektedir. Ayrıca bireylerin görsel zekâsına hitap edilerek içerik zenginleştirilmiştir. Bu durum anlamayı kolaylaştırıcı etki yapmaktadır.

“Mucizevi Örtü: Toprak” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Yaşadığı Yer ve Çevresindeki Doğal Özellikler ile Beşerî Özelliklerin Nüfus ve Yerleşme Üzerindeki Etkilerine Örnekler Verir.” Kazanımını Yansıtma Durumu

Kitabın ilk bölümünde ülkemizin nüfusu ile ilgili detaylı bilgiler bulunmuyor. Ancak ülkemizin toplam nüfusu Çin ile karşılaştırmalı olarak ifade ediliyor.

“Dünyanın “en kalabalık ülkesi” de bu kıtadadır: Çin. Nüfusu, 1.393.000.000 (bir milyar üç yüz doksan üç milyon)dur. Türkiye nüfusunun neredeyse 18 katı” (Toy, 2021: 30).

Şekil 3. Çin ve Türkiye nüfuslarını karşılaştırma örneği (Toy, 2021: 30)

Bu karikatürde ülkemizin nüfusu rakamsal olarak ifade edilmemiştir. Ancak dolaylı yoldan ülkemiz nüfusunun Çin nüfusundan çok daha az olduğu esprili bir biçimde aktarılmıştır.

Öykünün 34. Sayfasında Avrupa Kıtası ile ilgili okuyuculara bilgiler veren “Gogul Amca”, Ülkemiz ile ilgili çarpıcı bir bilgi vermektedir.

“Kıtanın “nüfusu en fazla” olan şehri İstanbul’dur” (Toy, 2021: 34). Bu bilgi, ülkemizin en yoğun nüfuslanan ilinin de İstanbul olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu cümle üzerinden İstanbul’da diğer illerimize nazaran; belediye hizmetlerinde aksama, okul ve hastane ihtiyacının daha fazla olması, alt yapı hizmetlerindeki yetersizlikler, çarpık kentleşme, iş gücü yoğunluğu, iş olanaklarının fazla olması gibi yoğun nüfuslanmanın olumlu ve olumsuz yönleri de çıkarılabilir. Bu açılarından düşünüldüğünde

eserin bazen doğrudan bazen dolaylı ifadelerle bu kazanımın içeriği hakkında bilgiler vermekte olduğu anlaşılmaktadır.

“Mucizevi Örtü: Toprak” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Yaşadığı Çevredeki Afetlerin ve Çevre Sorunlarının Oluşum Nedenlerini Sorgular.” ve “Doğal Afetlerin Toplum Hayatı Üzerine Etkilerini Örneklerle Açıklar.” Kazanımlarını Yansıtma Durumu

Bu bölümde iki kazanımı aynı sınıf düzeyi ve aynı konuya ilişkin olmaları nedeniyle tek başlıkta birleştirip incelemeyi uygun bulunmuştur.

“Derinlerden gelen kıpırtı: depremler. Şu Japonlar... Deprem deyince birçok insan gibi benim de aklıma geliyorlar. Bu Japon arkadaşlar deprem esnasında hemencecik en yakın binaların içine kaçıyorlar. En kuvvetli depremi hissettiklerinde bile hemen sığınacak bir bina buluyorlar kendilerine! Sarsıntılar geçene kadar evlerinden çıkmıyorlar. Depreme evlerinde “yaşıyorlar yani!” Depremden sonraki artçı sarsıntılar eşliğinde –fon müziği gibi- kahvelerini “güvenle” yudumluyorlar! Hatta binaları “beşik gibi” sallanınca bebeklerinin daha rahat uyduklarını bile söylüyorlar. Orada yaşayan ve olaylara şahit olan küçük kuzen Atakan, hayretler içinde bir karış açılmış ağzı ile dönmüştü yurda. Kirpiye sarılmış balon gibi, eli ayağına dolaşmış heyecanlı bir şekilde anlatıyordu yaşadıklarını: -Abi, o rahatlık ne adamlardaki! Akiyosi’deki umursamazlığı bir görsen bana hak verirdin! Şok oldum ben resmen... Daha fazla dayanamayıp karışıverdim söze: - E oğlum, adamlar teknoloji üretiyorlar. 7’den 70’e hepsi birer mucit! Adamlar zengin nihayetinde! O kadar para kazanıyoruz, Bu varlık içinde sokakta mı uyuyacağız, diye düşünüyorlardır. Haksız da sayılmazlar hani! –Yok abi ya, dedi ikna olmamış surat ifadesi ve bilmiş bir ses tonuyla! Ve anlatmaya başladı: -Ağzından cımbızla laf aldığım Haruhiro anlattı sebebini. Bunlar her şeyden önce zemin etüdünü yaparken kılı kırk yararlanmış, yani çok detaylı yaparlarmış. Sapasağlam temeller atıp kale gibi binalar yaparlarmış. Temellerinde kazıklı mı yapıyorlarmış, binaların altına makaralar mı yerleştiriyorlarmış. Deprem esnasında bina bir o yana bir bu yana sallanıyor ama asla yıkılmıyormuş! –Vay canına! Benim aklıma buna benzer şeyler gelmişti zaten. –Bir de uçan ev yapıyorlarmış şimdilerde. Deprem anında zemindeki kompresörler sayesinde binalar yerden 3 cm kadar yükselebiliyormuş! Yakında evlere kanat takıp uçurlarsa hiç şaşma abi! Eşekten düşmüş karpuzla dönmüştüm duyduklarım karşısında! Kendime geldikten sonra anladım ki; adamlar meğerse binalarına çok güvendikleri için içeri kaçıyorlarmış! Umarım biz de deprem esnasında kapıdan pencereden atlama huyunu bırakır kendimizi güvende hissettirecek bina inşa etmeyi başarırız” (Toy, 2021: 50-53).

Verilen bulguda en yıkıcı doğal afet olan depreme karşı alınabilecek önlemler Japonya ile karşılaştırma yapılarak aktarılmıştır. Bunun yanı sıra deprem esnasında yapılacak yanlış davranışlar da örneklendirilmiştir. Depremlerin günlük yaşamda bina yapımı ve mimarlık teknolojisini etkilediği de açık bir dille ifade edilmiştir.

“Bilim ve teknoloji gelişmeden önce depremler de tam anlaşılamıyordu. İlk bilim insanları, yer altındaki oyuklardaki havanın yer değiştirmesinin veya yer altındaki fırtınaların depremlere sebep olduğunu düşünüyorlardı. Ama ilerleyen bilim ve gelişen teknoloji ile depremlerin de nasıl oluştuğu tespit edildi. Yer kabuğu içindeki kırılmaların etkisinin, titreşimli dalgalar hâlinde yeryüzünü sarsması olayıdır. Bu kırıklığın yani fay hattının yeryüzüne yakınlığına göre depremin de şiddeti değişir. Sismograf ile ölçülen depremin şiddeti 7 ve daha fazlaysa yıkıcı olabilir.

Dünyada bugüne kadar ölçülebilen en şiddetli deprem 9,5 büyüklüğündeydi. Bu depreme yakalananlar 1960 yılında Şili’de yaşayanlardı. Ülkemiz de Akdeniz Himalaya Deprem kuşağında yer aldığından bir deprem ülkesidir. Bizim de Japon Kardeşlerimiz gibi sıkı tedbirler almamız elzemdir yani” (Toy, 2021: 53-54).

Bu bölümde depremin tanımı yapılmış ve hangi koşullarda nasıl gerçekleştiği üzerinde durulmuştur. Depremin şiddetinin nasıl ölçüldüğü ve hangi şiddetlerde yıkıcı olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiler öğrencilerin kazanımları özümsemesi açısından önem arz etmektedir. Deprem ile ilgili genel bilgilerin ardından ülkemizin deprem ile ilişkisine de değinilerek MEB ders kitabı ile uyumlu örnekler verilmiştir.

İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Bu başlık altında “*Mucizevi Örtü Toprak* adlı öykü 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları hangi derecede yansıtmaktadır?” alt problemine yönelik bulgular incelenmiştir. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına ait 4 adet kazanım bulunmaktadır. Öykünün bu kazanımları yansıtırma durumu ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

“Mucizevi Örtü: Toprak” Adlı Öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Konum İle İlgili Kavramları Kullanarak Kıtaların, Okyanusların ve Ülkemizin Coğrafi Konumunu Tanımlar.” Kazanımını Yansıtırma Durumu

Kitabın “Toprak” isimli bölümünün 13. Sayfasında “Gogul Amca” isimli karakter kıta ve okyanuslara ilişkin aşağıdaki bilgileri esprili bir üslup ile aktarmaktadır.

“Bildığınız üzere dünyamızın $\frac{3}{4}$ ’ü sularla, kalan $\frac{1}{4}$ ’i ise karalarla kaplıdır. Ancak biz nereye bakarsak bakalım, gözümüzü nereye çevirirsek çevirelim karaları görürüz. Yüksek mi yüksek dağları, geniş mi geniş ovaları, derin mi derin vadileri... Bizim görebildiğimiz, gezip dolaşabildiğimiz yerler hep karalardır. Sanırsınız ki, karalar denizlerden daha çok alan kaplıyor gezegenimizde... Hâlbuki durum tam tersidir. Tabii Okyanusya Kıtası’nda ya da boğaz manzaralı bir semtte yaşamıyorsak... Bir önceki yolculukta suyu A’dan Z’ye öğrendik. Derinlemesine inceledik. Âdeta suyu, su gibi içtik! Bu kitapta ise “TOPRAK” misafir olacak bize. Ya da biz ona...”(Toy, 2021: 13-14).

Verilen pasajda, dünyada kara ve denizlerin dağılışı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca Okyanusya Kıtası’na esprili bir dille değinilmiştir. Öğrenciler kazanımı işledikten sonra bu bölümü okudukları zaman derste öğrendikleri bilgileri kolayca ve eğlenerek tekrar edebilecekleri görülmektedir.

“Lisedeyken coğrafya öğretmenimiz sürekli “ana karalar şöyle, ana karalar böyle” diye anlatırdı dersini. Öğretmenimiz o nahif sesiyle ballandıra ballandıra anlatıyordu ana karaları! Bense hep o ana ka rayı “Ankara” olarak algılıyordum... Derse iyice kulak verdiğimde Ankara değil ana kara diye söylediğini algılamam pek de zor olmadı! Bu ana karalar her neyse bende büyük merak uyandırmıştı. Dersi pür dikkat dinleyen sıra arkadaşım ısrarla sormama rağmen bir türlü cevap alamıyordum. En sonunda canına tak etmiş olacak ki sorduğuma pişman etti beni. “Kıta evladım, kıta!” deyiverdi o tok sesiyle! Bu laf belleğime kazanmıştı resmen, izlerinin yüzyıl geçse de silineceğini düşünmüyorum! Her ne ise, ana karanın kıta olduğunu öğrenmişim sonunda. Peki, nedir bu ana karalar? Gelin, hep birlikte bir göz atalım... Yer kürenin %29’u karalarla çevrilidir. Yeryüzünü oluşturan bu karalar okyanuslarla ve denizlerle çepeçevre sarılmıştır. İşte devasa

büyükükte olan bu kara parçalarının her birine ana kara, diğer bir deyişle kıta diyoruz. Net bir tanımı ve sınırları yok aslında. Kabaca izahı bu şekilde... Bu yüzden kimi bilim insanları 4, kimileri 5, kimleri ise 6 kıtadan oluştuğunu söylerler yer kürenin. Ama genel anlamda 7 kıta kabul görür. Tabi şimdilik bu şekilde... 8. Kıta, hatta 9. Kıtanın da olduğu, bunların kayıp olduğu, meraklı birkaç kâşif grubu tarafından her an keşfedebileceği gelen bilgiler arasında. Kayıp kıtaları bulacak kâşiflerin bu satırları okuyanların arasından çıkması en büyük dileğimdir. Bu yedi ana kara şu şekildedir: 1-Asya, 2-Avrupa, 3-Afrika, 4-Kuzey Amerika, 5-Güney Amerika, 6-Antarktika, 7-Avustralya” (Toy, 2021: 24-26).

Öykünün bu bölümünde kıtaların tanımı eğlenceli bir üslupla yapılmış ve dünyamızda bulunan kıtalar sıralanmıştır. Kıta isimlerinin listelenişi ve yapılan tanımlamalar MEB ders kitabı ile uyum sağlamaktadır. Bu bakımdan verilen bilgilerin kazanımın içeriğini yansıtmaya bakımından etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca aşağıdaki harita çizimi verilerek öğrencilerin kıtaları harita üzerinde incelemesi sağlanmıştır. Verilen bilgilerin görsel materyallerle desteklenmesi öğrenmenin kalıcılığını arttırmak ve öğrencilerin ilgisini çekmek açısından önem arz etmektedir.

Şekil 4. Kıta ve Okyanusların dağılışını gösteren harita (Toy, 2021: 26)

“Mucizevi Örtü: Toprak” Adlı Öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Türkiye’nin Temel Beşerî Coğrafya Özelliklerini İlgili Haritalar Üzerinde Gösterir.” Kazanımını Yansıtmaya Durumu

Eserde ülkemizin temel coğrafi özellikleri ile ilgili önemli bilgilere rastlıyoruz. Bunlardan ilki depremler ile ilgili bilgilerin verildiği bölümün sonu olan 55. Sayfada yer almaktadır.

“Depremlerin faydalarını da yaz buraya diyor içimden bir ses! “Depremin faydası mı olmuş canım?” diyor dış sesim. Araştırdım ki gerçekten depremlerin faydaları da varmış! Doğal maden suları ve kaplıcalar depremlerden kaynaklanan fay kırıklarından yeryüzüne ulaşmış. Mesela bu ilk faydası...”(Toy, 2021: 55).

Eserin daha önce alıntıladığımız bölümlerinde ülkemizin de deprem kuşağında olduğu bilgisinin verildiği görülmüştür. Bu bilgi göz önüne alındığında ülkemizde maden suyu üretimi ve ticaretinin yapıldığı, kaplıca turizminin geliştiği ve hatta kaplıcaların şifalı suları nedeniyle sağlık turizminin geliştiği sonuçlarına varılabilir. Eserin 60. Sayfasına gelindiğinde ise kış turizmine ilişkin önemli ifadeler yer verildiği görülmektedir.

“Kayak takımlarını alıp Erciyes’te kayarken, bir yandan da “tüten bir baca gibi Erciyes’ten çıkan dumanları izlemek pek keyifli olsa gerek! Ha, bu arada Erciyes’te kaydıktan sonra, sucuk ekmeğe yemeyi de unutmayın!” (Toy, 2021: 60).

Verilen bulguda ülkemizde kış turizminin de geliştiği açıkça ifade edilmiştir. Beşeri bir ekonomik faaliyetin Kayseri ilimizde geliştiğinin ifade edilmesi, ülkemizin beşeri özelliklerinin dağılımını öğrencilere aktarmak açısından kıymetlidir. Yapılan anlatım ve verilen bilgiler kazanımın desteklenmesi açısından önem taşımaktadır.

Kitabın “Toprak Altındaki Gizemli Hazine: Madenler” adlı bölümünde ise madenlere ait genel bilgiler verilmiş ardından ülkemizde madenler ile ilgili faaliyetlere değinilmiştir.

“Yer kabuğunda iç ve dış etkenlerle oluşan mineraller ve fosillerdir. Ama her mineral maden sayılmaz. Maden olabilmesi için ekonomik değeri olması lazımdır. Mesela bir krom madeni ile altın madeninin ekonomik değeri bir değildir. Kimisi toprağın birkaç metre altında, kimisi de yüzlerce metre altında mışıl mışıl uyur ve çıkarılmayı beklerler. 3 çeşit maden vardır: Metalik madenler: Demir, bakır... Ametal madenler: Mermer, lületaşı... Yakıt madenler: Petrol, kömür... Bir de voleyboldaki madenler vardır, literatüre henüz girmeyen... Voleybol oyununda, servis kullanan kişi rakip sahanın en zayıf halkasını tespit eder. Doğru kişi olduğu kesinleşince tüm kurgular o oyuncunun üzerinden kurulur! Her doğru atışta sesler yükselir sahadan: Maden bu maden! Gördüğünüz gibi maden çeşitleri dörde yükseldi! Sizin etrafınızda daha çok çeşitli madenlerin olduğundan eminim. Ancak bana soracak olursanız da en değerli maden “TOPRAK” cevabını veririm. Çünkü bütün madenlerin “anasıdır” o. Madenlerin oluşumu için gerekli ortamı hazırlar ve onlara gözü gibi bakar, anne sevgisi ile besler. İnsanlara faydalı hâle getirir. Tıpkı buğday tohumunu besleyip başak hâline getirdiği gibi... Görüldüğü üzere toprak bir kez daha değerini ispat etmiştir arkadaşlar. Büyüklerimiz ona boşuna “ANA” dememişler değil mi?” (Toy, 2021: 71-72).

Alıntılanan metinde “Gogul Amca” karakteri madenler ile ilgili bilgiler verirken bireylerin eğlendiği sporlara gönderme yaparak dikkati çekmeyi başarmıştır. Madenin tanımını yaptıktan sonra maden çeşitlerinden söz edilmiştir. Bu sırada voleybolda sayı aldırarak rakip oyuncu için kullanılan maden tabiri anlatılmış ve konunun daha iyi anlaşılması için zemin hazırlanmıştır.

**“Mucizevi Örtü: Toprak” Adlı Öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı
“Dünyanın Farklı Doğal Ortamlarındaki İnsan Yaşantılarından Yola Çıkarak İklim
Özellikleri Hakkında Çıkarımlarda Bulunur.” Kazanımını Yansıtma Durumu**

Öykümüzün 31. Sayfasında “Gogul Amca” karakteri, okuyuculara dünyanın en soğuk şehri ile ilgili önemli bilgiler aktarmaktadır.

“Dünyanın “en soğuk şehri” de buradadır: Ykutsk. Sıcaklık -52 derecenin altına inmedikçe okullar tatil edilmiyor. -64 derece ile en soğuk yerleşim birimi olarak rekor kırmıştır. Burada çocuk olmayı hiç istemezdim. Dışarı -50 derece, lapa lapa kar yağıyor ve sen okula gitmek için buzlarla dans ediyorsun!” (Toy, 2021: 31).

Bu bölümde kutuplara yakın soğuk bölgelerde yaşayan insanların gündelik yaşamı ile ilgili bilgiler verilerek o bölgenin iklimi ile ilgili çıkarımların yapılmasına olanak tanınmıştır. Bu bağlamda kazanımın amaçlarına uygun bir anlatım ve örnekleme yapıldığı görülmektedir. Sayfanın devamında ise çöl iklimine ilişkin bilgiler yine “Gogul Amca” karakteri tarafından aynı üslup ile anlatılmaktadır.

“Sımsıcak Kıta: Afrika. Dünya üzerindeki 7 kıtanın en sıcak olanıdır. Bugüne kadar ölçülmüş en yüksek sıcaklık 58 derece ile Libya’dır. Asya Kıtası’ndan sonra en çok insanın yaşadığı kıtadır. Üzerinde 54 ülkede, 1 milyar 200 milyon civarından insan yaşar. Kıtanın yarısından fazlası çöllerle kaplıdır. Zaten çölleri ile ünlüdür. Dünyanın “en sıcak çölü” bu kıtadadır: Büyük Sahra Çölü. Üzerinde 11 tane ülkeyi barındıran devasa büyüklükte olan bir çöldür. Sıcak çöl mü? Yahu çöl zaten sıcak olmuyor mu diyenleriniz varsa bilgilerine sunarım: Bir de soğuk çöl vardır. Her neyse. Bu en büyük sıcak çöl her geçen gün biraz daha büyümektedir. Tedbir alınmazsa günün birinde tüm dünyayı tehdit edebilir” (Toy, 2021, 31-32).

“Gogul Amca” karakterinin, Afrika Kıtası’na ilişkin bilgiler verirken Çöl ikliminin en fazla görüldüğü bölgeyi de öğrencilere aktarmış olduğu görülmektedir. Bu bakımdan alıntılanan bölümün kazanımın içeriğini desteklemekte olduğu görülmektedir.

Şekil 5. Ekvatorial İklimde yaşayan hayvan varlığına örnekler (Toy, 2021: 32)

6 numaralı şekilde yer alan karikatürde Ekvatorial iklimde yaşayan hayvan türleri verilmiş ve bu bölgede çekilen belgesel filmlerine gönderme yapılmıştır. Ekvatorial iklimin özelliklerini yansıtması bakımından karikatür kazanımın içeriğini yansıtmakta ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı etki uyandırmaktadır.

Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Bu başlık altında “*Coşkun Nehirler*” adlı öykü 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları hangi derecede yansıtmaktadır?” alt problemine yönelik bulgular incelenmiştir. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevrelet öğrenme alanına ait 5 adet kazanım bulunmaktadır. 4 ve 5 numaralı kazanımlar konu ve kapsam benzerliği nedeni ile tek başlıkta ele alınmıştır.

“*Coşkun Nehirler*” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Haritalar Üzerinde Yaşadığı Yer ve Çevresinin Yeryüzü Şekillerini Genel Olarak Açıklar.” Kazanımını Yansıtır Durumu

Öykünün giriş bölümünde yeryüzü şekilleri ile ilgili kısa bilgiler verilmektedir.

“Güzel sıcak sınıfta oturuyorsunuz. Coğrafya öğretmeninizin sesi kesintisiz olarak devam ederken başınız tatlı bir baygınlıkla öne düşüyor. * Bu, nehirlerin dibindeki kumlu alan için kullanılan garip bir terimdir. Gözlerinizi kapatın ve rüya görmeye başlayın... Nehir kenarında çimlerle kaplı bir yerde oturuyorsunuz. Bir elinizde büyük bir bardakta soğuk bir içecek var; diğer elinizde ise bir olta, balık tutuyorsunuz. Çok Hoş! Güneş parıl parıl parlıyor, kuşlar şarkı söylüyorlar ve böyle olunca coğrafya o kadar da sıkıcı görünmüyor. Tam aksine çok keyifli!” (Ganerı, 2020: 7)

Şekil 6. Yeryüzü şekilleri ile ilgili güldürü unsuru içeren karikatür örneği (Ganerı, 2020: 7)

Öykünün ilk sayfasında “nehirlerin dibindeki kumlu alan” ifadesi ile nehir yataklarının tanımı yapılmıştır. Şekil 9’da verilen karikatürde ise dersi dikte eden bir eğitimci ile derste

uyuklayan bir öğrenci karikatüre yansıtılmış böylece gerçekçi bir bakış açısı ile öğrencinin dikkati çekilmiştir. Ardından öğrencilerin hayal kurmasını isteyen yazar coğrafyanın aslında tekdüze değil eğlenceli olduğunu vurgulamıştır. Gündelik hayatta balık tuttuğumuz nehir, iklimi ve sıcaklığı etkileyen güneş gibi unsurları kullanan yazarımız öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini arttırmıştır. Yeryüzü şekillerinden söz etmesi bakımından öykünün bu bölümü kazanımın içeriği ile ilişkilendirilebilmektedir. Öğrenme alanımızın ilk kazanımı olması bakımından öğrencilerin coğrafyaya karşı ilgilerini uyandırması önem arz etmektedir.

“Coşkun Nehirler” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Yaşadığı Çevrede Görülen İklimin, İnsan Faaliyetlerine Etkisini, Günlük Yaşantısından Örnekler Vererek Açıklar.” Kazanımını Yansıtma Durumu

Öykünün 101. sayfasında Nil Nehri'nin taşkın süreci ve bu sürecin tarımsal üretim ile ilişkisine değinilmiştir. Bu bölümde ülkemiz ile ilgili doğrudan bilgi verilmemiştir. Ancak verilen bilgiler ülkemizde de görülen coğrafi olayları içermesi bakımından kıymetlidir. Zira ülkemizde bulunan nehirler de zaman zaman taşkın yapmakta ve tarımsal üretimi etkilemektedir. Konu ile ilgili bulgular aşağıda verilmiştir:

“Mısırlıların nehirlerine ne kadar bağımlı olduğunu görmek için saatlerinizi geri alın. Mısırlı bir çiftçi olduğunuzu düşünün. Hayatınızın bir yılı işte şöyle geçerdi.

1. Haziran-Kasım: Nehrin Taşma Zamanı: Nehir taşar ve tarlalarımızın tümü sular altında kalır. Toprağınızı ürününüzden pay alan zengin bir toprak sahibinden kiralamışsınızdır. Ekininizi kıyıda yeterince uzağa ekerseniz ulaşamayacaktır. Yine de taşkınlar sizi tarım yapmaktan bir süre alıkoyar. Bu süre içinde ayağınızı uzatıp keyfinize bakacağınızı mı sanıyorsunuz? Asla! Çünkü taşkınlar sırasında sizin gibi sıradan çiftçiler, firavun için piramit ve mezar inşasında çalışmaya gönderilir.

2. Kasım-Mart: Tohum Ekme Zamanı: Sular çekilirken inşaattan dönersiniz. Tahta sabanınız ve iki güçlü öküz ile tarlanızı sürersiniz. Eğer çok fakirseniz ve öküzünüz yoksa sabanı kendi kendinize çekmeniz gerekir. Sonra avuç dolusu tohumları zengin nehir kıyısı toprağına serper ve arkası kesilmeyen bir çapalama ve sulama işine girişirsiniz. Bu gerçekten sırt ağrıtan bir iştir.

3. Mart-Haziran: Ekin Biçme Zamanı: Orağınızı (çakmak taşından yapılmış uzun bir tür bıçak) bileyip ekininizi biçersiniz. Vergi memuru yakında gelip hasadın ne kadarını kralın alacağını hesaplayacaktır. Eğer yeterli miktarda ödeme yapamazsınız, iyi bir sopa yersiniz. Hak edilmiş istirahatınıza çekilmeden önce nehirden tarlalarınıza su getiren kanalları gözden geçirip düzeltmeyi unutmayın. Aksi takdirde topraklarınızdan olabilirsiniz.” (Ganer, 2020: 101-102)

Verilen bulgulardan anlaşılacağı üzere insanların ekonomik faaliyetleri yeryüzü şekilleri, iklim ve hava olaylarından etkilenmektedir. Ülkemizde de tıpkı Nil Nehri gibi tarımsal üretimi etkileyen Sakarya, Yeşilirmak, Kızılırmak, Seyhan, Ceyhan gibi nehirlerimiz bulunmaktadır. Bu nehirler de zaman zaman taşkınlar yapabilmekte, insanlarımız üretim faaliyetlerinin devamını sağlayabilmek adına

önlemler almaktadır. Bu bakımdan öyküde yer alan ifadelerin incelenen kazanımın içeriğini desteklediği söylenebilir.

“Coşkun Nehirler” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Yaşadığı Yer ve Çevresindeki Doğal Özellikler ile Beşerî Özelliklerin Nüfus ve Yerleşme Üzerindeki Etkilerine Örnekler Verir.” Kazanımını Yansıtma Durumu

“Gezide gördüğümüz gibi tüm bu delta toprakları son derece zengin ve verimlidir. Bu nedenle sebze ve meyve yetiştirmek için idealdir. Ama büyük deltalarda yaşayan insanlar büyük bir risk altındadır: Toprak o kadar yumuşak ve alçaktır ki nehir taşmalarında kolaylıkla erozyona uğrar.” (Ganerı, 2020: 78)

Ülkemizde çok sayıda delta ovası vardır. Bu ovalar verimli olması nedeniyle yoğun nüfuslanır. Öyküde yer alan bulgu incelendiğinde bu ovalara yerleşmekte olan nüfusun risk altında olduğunu anlıyoruz. Çabuk dağılan alüvyon toprakları üzerine yerleşen nüfusumuzun konut yapımı ve şehir planlaması konusunda tedbirli olması gerektiği sonucuna ulaşabiliyoruz. Ayrıca ekonomik faaliyetlerin ülkemizde yerleşmeyi etkilediği sonucuna da ulaşabiliyoruz.

“Coşkun Nehirler” Adlı Öykünün 5. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Yaşadığı Çevredeki Afetlerin ve Çevre Sorunlarının Oluşum Nedenlerini Sorgular.” ve “Doğal Afetlerin Toplum Hayatı Üzerine Etkilerini Örneklerle Açıklar.” Kazanımlarını Yansıtma Durumu

Öykünün 65. Sayfasında erozyon ile ilgili ilk bulgulara rastlıyoruz. Şimdi bu bulguları inceleyelim:

“Denize yaklaştığında ise nehrin artık enerjisi kalmaz ve tüm yükünü denize boşaltır. Artık daha fazla karayı erozyona uğratamaz. Buraya kadar yaptığı iş çok zordur. 6. Erozyon o kadar yavaş meydana gelir ki nasıl olduğunu göremezsiniz. Farkı görmek için milyonlarca yıl gerekir. İşte vadi adı verilen o korkunç yarıkların oluşması için gereken süreyi öğrendiniz.” (Ganerı, 2020: 65)

Verilen bölümde akarsular tarafından meydana gelen erozyondan söz edilmektedir. Buradaki en dikkat çekici ifade erozyonun uzun sürdüğünün belirtilmesidir. İlköğretim çağındaki öğrencilerin erozyonun bir anda değil uzun bir süre içinde gerçekleştiğini algılayabilmesi erozyon kavramının anlaşılabilmesi için elzemdir. 70. Sayfada yer alan “Dünyayı sarsan gerçek” bölümünde ise akarsu erozyonuna ilişkin yeni bulgular bulunmaktadır.

“Nehirler sayesinde dünyamız her geçen gün inceliyor. Bu doğru! Her yıl coşkuyla akan nehirlerimiz dünyadan 20 MİLYON TON kaya, kum ve çamuru dosdoğru denize boşaltıyor. Bu her 1000 yılda bir karaların sekiz santimetre alçalması anlamına geliyor. Merak etmeyin, siz farkı göremeyeceksiniz (Öğretmeniniz de bunu fark edebilecek kadar yaşlı değil!) (Ganerı, 2020: 70)

Bu bölümde ise erozyonun dünyaya verdiği zarardan söz edilmiştir. Aynı zamanda bu felaketin verdiği zararın gözle görünemeyeceği ve dünyamıza sessizce zarar verdiği aktarılmıştır. Ülkemize ilişkin bir ifade yer almasa dahi küresel ölçekte erozyondan bahsedilmiştir. Bu genel bilgiler ülkemiz özelinde de değişmediği için verilen bilgilerin kazanımı yansıttığını kabul edebiliriz.

Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Bu başlık altında “*Coşkun Nehirler*” adlı öykü 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki kazanımları hangi derecede yansıtmaktadır?” alt problemine yönelik bulgular incelenmiştir. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait 4 adet kazanım bulunmaktadır. Öykünün bu kazanımları yansıtmada durumu ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

“Coşkun Nehirler” Adlı Öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Konum İle İlgili Kavramları Kullanarak Kıtaların, Okyanusların ve Ülkemizin Coğrafi Konumunu Tanımlar.” Kazanımını Yansıtmada Durumu

Öykünün 20. Sayfasında yer verilen “Dünyayı Sarsan Gerçek” isimli bölüm, kıtalar ve okyanuslara ilişkin bilgilere yer vermektedir.

“Eğer dünyamızın ismi Su Gezegeni olsaydı daha iyi olabilirdi. Neden mi? Çünkü dünyanın üç çeyreği sularla kaplıdır. Bunun büyük bir çoğunluğu (yaklaşık yüzde 97’si) tuzludur. Okyanusları ve denizleri bu tuzlu su doldurur. Geriye kalan kısma ise tatlı su deriz. Bunların bir kısmı buz katmanlarının ve buzullarının içinde donmuştur veya yer altına akarlar. Nehirlerin payına düşen su miktarı çok değildir. Gerçekte gezegenimizdeki tüm suların %’den daha az miktarı denizlere akar. Şöyle kıyaslayın: Dünya üzerindeki bütün suları büyük bir kovaya sığdırsanız, coşkun bir nehrin suyu bir çay kaşığından az olur. Çok şaşırtıcı değil mi?” (Ganerı,2020: 20).

Metinde dünyanın üç çeyreğinin sularla kaplı olduğundan bahsedilmesinden yola çıkarak dünyanın büyük bölümünün okyanuslar ile kaplı olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Buzul katmanlarından söz edilmesinden yola çıkılarak ise Antarktika Kıtası’ndan söz edildiği anlaşılmaktadır. Böylece eserde dolaylı olarak kıta ve okyanusların yeryüzündeki yayılışı ile ilgili bilgiler verildiği görülmektedir. Bu bölümün, kazanım işlendikten sonra öğrenci tarafından okunduğunda öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

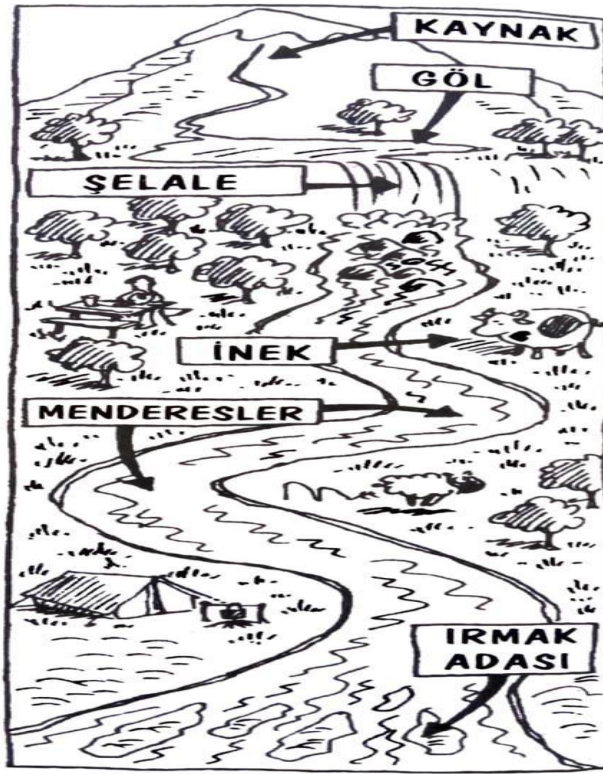
“Coşkun Nehirler” Adlı Öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Türkiye’nin Temel Fiziki Coğrafya Özelliklerinden Yer Şekillerini, İklim Özelliklerini ve Bitki Örtüsünü İlgili Haritalar Üzerinde İnceler.” Kazanımını Yansıtmada Durumu

Sayfa 38’de, yeryüzü şekillerinden akarsuların yatağını aşındırma serüveni ile ilgili bulgular yer almaktadır. Şimdi bu bulguları inceleyelim:

“Nehirler biraz insanlar gibidir. Yaşları ilerledikçe değişirler. Gençken, hayata yeni başladıklarında enerjik bir şekilde akar dururlar. Yaşları ilerledikçe ve olgunlaştıkça dururlar ve sakince kıvrılarak akarlar. Sonunda ihtiyarlık onları yakalar. Denize ve yolculuklarının sonuna yaklaştıkça pek çoğu artık iyice ağır uykuludur. Eğer onları aniden uyandırmaya kalkarsanız biraz huysuzlaşabilirler. Size tanıdığımız birini mi hatırlattı?” (Ganerı, 2020: 38)

Verilen bulgular incelendiğinde akarsuların yüksek bölgelerden aktığı zaman yatağını aşındırdığı ve zamanla yatağını düzleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu durum akarsuların akış hızının zamanla azaldığını göstermektedir. Öykünün devam eden bölümünde konu ile ilgili aşağıdaki detaylara yer verilmiştir:

“1. Aşama - Genç Nehir: Gençlik döneminde coşkun nehir gerçekten çok hızlı akar. Telaşlı bir hâli vardır. Gençliğin verdiği enerjile doludur. O kadar güçlüdür ki ağır kayaları yerinden sürükleyip yatağının ve kıyılarının şeklini değiştirebilir. 2. Aşama – Oera Yaş: Nehir yavaşlamaya başlamıştır. “Bu kadar telaşa ne gerek var?” diye düşünür. Taşdığı ağır kayaları bırakır ama hâlâ yoğun miktarda çamur ve kum taşımaktadır. Önündeki engellerin ortasına dalıp darmadağın etmek yerine, akıllıca bir şekilde kıvrılarak etraflarından dolanır. Büyük olgunluk. . Aşama – İleri Yaş: O kadar uyusuk ve yavaştırlar ki uyuklamaya başlarlar... zzzzzz, pardon! Taşdığı çamur ve kumları bırakmaya başlar. Son bir kez daha kıyılarına taştıktan sonra artık denize kavuşana kadar güzel, uzun bir istirahate çekilir.” (Ganerı, 2020: 40)

Şekil 8. Akarsu ve oluşturduğu şekillere ilişkin karikatür (Ganerı, 2020:40)

Verilen bulgularda akarsular ile aşındırma- biriktirme sonucu meydana getirdiği diğer şekiller ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Dağ, akarsu, şelale, menderes, ırmak adası gibi şekiller çizimler ile gösterilmiştir.

**“Coşkun Nehirler” Adlı Öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı
“Türkiye'nin Temel Beşerî Coğrafya Özelliklerini İlgili Haritalar Üzerinde Gösterir.”
Kazanımını Yansıtma Durumu**

Bu kazanım ile ilgili ilk bulguya 104. Sayfada görmekteyiz. Öykünün “Nehir yaşamı- Sulu gerçek” bölümünde aşağıdaki bulgulara rastlıyoruz.

“Tüm değişime rağmen hâlâ 50 milyon insan, kendisini hayatta tutan Nil Nehri’ne bağımlı yaşamaktadır. Sadece onlar da değil... Tüm dünyada milyonlarca insanın yaşamı nehirlerle bağlıdır. Peki, bunun nedeni tam olarak nedir? Neden nehirlerden kopamıyoruz? Bazıları nehir manzarasından hoşlanırlar. Birçok insan nehir havzasının rahatlatıcı olduğunu düşünür. Ama insanların nehir kenarlarında yaşamasının asıl nedeni başkadır: Coşkun nehir suyu.” (Ganerı, 2020: 104)

Verilen bulgulardan su kenarlarının yoğun nüfuslandığı sonucuna varabiliyoruz. Ülkemizde de bol miktarda nehir ve göl bulunmaktadır. Bu nehir ve göllerin etrafı kurak alanlara göre daha yoğun nüfusa sahiptir. Metinde verilen bilgiler kazanımın içeriğinde yer alan sulak alanların yoğun nüfuslanacağı bilgisini desteklemesi bakımından kıymetlidir.

“Coşkun Nehirler” Adlı Öykünün 6. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı “Dünyanın Farklı Doğal Ortamlarındaki İnsan Yaşantılarından Yola Çıkarak İklim Özellikleri Hakkında Çıkarımlarda Bulunur.” Kazanımını Yansıtma Durumu

Öyküde bu kazanıma ait ilk bulgulara 33. Sayfada başlayan “Rekor sahibi nehirler” bölümünde rastlıyoruz. Soru cevap şeklinde kurgulanan bu bölümde çöl ve sert karasal iklimlere dair aşağıdaki bulgular yer almaktadır:

“5. Bazı nehirler çoğu zaman kurudur. DOĞRU/YANLIŞ 6. Bazı nehirler kışın tamamen donar. DOĞRU/YANLIŞ(...) 5. DOĞRU. Çoğu çöl nehrinde çok az miktarda su bulunur. Çölde çok az yağmur yağdığı için, yılın büyük kısmında kuru kalırlar. Kimi nehirler ise kışın dolu, yazın kurudur. 6. DOĞRU. Her kış Sibirya’daki Ob-Irtys Nehri baştan sona donar. Nehrin dağlardan inen yukarı kısmı beş ay boyunca buzlar altındadır. Bırrr!” (Ganerı, 2020: 34-35)

Şekil 9. Karasal iklimde don olayına ilişkin karikatür örneği II (Ganerı, 2020: 35)

Şekil 10. Karasal iklimde don olayına ilişkin karikatür örneği (Ganeri, 2020: 34)

Bu bulgularda ise Çöl İklimi ve Sert Karasal İklim tiplerinin özellikleri güldürü unsurları ile birlikte sunulmuştur. Yapılan anlatımların öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde hazırlandığı anlaşılmaktadır. Sayfa 95’te yer alan “Dünyayı sarsan gerçek” bölümünde ise ekvatorial iklime ilişkin aşağıdaki bulgulara rastlamaktayız:

“Amazon’daki her şey dünyalar kadar büyüktür. Örneğin nilüferleri ele alın. Bahçenizdeki havuzda yüzen o küçük yapraklı nilüferleri düşünmeyin bile. Amazon nilüferlerinin yaprakları gerçekten B.Ü.Y.Ü.K.T.Ü.R. Küçük kız kardeşinizin üstünde yatıp uzanabileceği kadar büyük... Kardeşinizin suya düşmesinden korkmanıza gerek yok çünkü yapraklarda havayla dolu (küçük hava baloncukları gibi) gözenekler vardır, bunlar yaprağı suyun üzerinde tutar. Alttaki sivri dikenler, yaprağın oradan geçen balıklar tarafından dişlenmesine ve yaprakta büyük delikler açılmasına engel olur.” (Ganeri, 2020: 95)

Bu bölüm Ekvatorial İklim konusunun anlaşılması ve öğrenciler tarafından kavranmasını kolaylaştırmaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde bulgulardan hareketle elde edilen tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın birinci alt problemi; “Mucizevi Örtü: Toprak” isimli öykünün 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan kazanımları yansıtma durumunu sorgulamaktadır. Öğrenme alanında yer alan 5 kazanıma ait bulgular ayrı başlıklar altında tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde öğrenme alanına ait; dağ, volkanik dağ, tektonik dağ, akarsu, göl, ova, ada, yarımada, iklim, hava olayları, yükselti, sıcaklık, tarım, turizm, nüfus, nüfus yoğunluğu, deprem, erozyon, küresel ısınma, hava kirliliği, su kirliliği, çevre bilinci, sivil toplum kuruluşları olmak üzere 23 kavramın etkili bir biçimde işlendiği görülmüştür. Ayrıca öğrenme alanının temel değerlerinden olan çevreyi koruma bilincine de yer verildiği anlaşılmaktadır. Eserin, öğrenme alanında yer alan çok sayıda kavramı ve değeri eğlenceli bir şekilde işlemesi öğrenme alanındaki kazanımları yeterince yansıttığını kanıtlamaktadır. Bu bağlamda eğitimcilerin derslerinde bu öyküleri yardımcı kaynak olarak kullanabileceği anlaşılmaktadır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın ikinci alt problemi; “*Mucizevi Örtü: Toprak*” isimli öykünün 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan kazanımları yansıtırma durumunu sorgulamaktadır. Öğrenme alanında yer alan 4 kazanıma ait bulgular ayrı başlıklar altında tespit edilmiştir.

Bulgular incelendiğinde öğrenme alanında yer alan; kıta, okyanus, harita, özel konum, dağ, volkanik dağ, ada, iklim, yağış, nem, sıcaklık, turizm, tarih turizmi, kış turizmi, ticaret, madencilik, ormancılık, çöl iklimi, ekvatorial iklim, kutup iklimi olmak üzere 19 kavramın geniş bir şekilde ve eğlenceli bir üslup ile ele alındığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte harita okuryazarlığı, çevreyi koruma becerileri de etkili biçimde etkilenmiştir. Öykünün, kazanımlara ait çok sayıda kavrama yer vermesi bu öğrenme alanına ait kazanımların yoğun bir şekilde işlendiğini göstermektedir. Öykünün, eğitimciler tarafından 6. Sınıf Sosyal Bilgiler “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki kazanımların öğretiminde kullanılabileceği görülmüştür.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın üçüncü alt problemi; “*Coşkun Nehirler*” isimli öykünün 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan kazanımları yansıtırma durumunu sorgulamaktadır. Öğrenme alanında yer alan 5 kazanıma ait bulgular ayrı başlıklar altında tespit edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular incelendiğinde öğrenme alanına ilişkin; akarsu, iklim, sıcaklık, hayvancılık, balıkçılık, dağ, tepe, aşınma, delta ovası, vadi, nem, yağmur, iklim elemanları, hava olayları, tarım, sel, ova, nüfus, erozyon, su kirliliği olmak üzere 20 adet kavramın işlendiği görülmüştür. Bu kavramların içerisinde en az nüfus kavramı yeterince işlenmemiştir. Yazarın yabancı olması nedeniyle ülkemiz ile ilgili doğrudan bilgilere yer verilmemiştir. Ancak verilen bilgiler genel bilgiler olduğu için ülkemizi de kapsamaktadır. Buna rağmen öğrenme alanına ilişkin 20 kavramın işlenmesi, eserin kazanımları yeterince yansıttığını kanıtlamaktadır. Öykünün ders içinde yardımcı kaynak olarak kullanılabilecek yeterliliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın üçüncü alt problemi; “Coşkun Nehirler” isimli öykününün 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan kazanımları yansıtma durumunu sorgulamaktadır. Öğrenme alanında yer alan 5 kazanıma ait bulgular ayrı başlıklar altında tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulardan hareketle öğrenme alanına ilişkin; okyanus, kıta, harita, astronomi, konum, yerel saat, aşınma, akarsu, dağ, şelale, menderes, vadi, göl, ova, alüvyon, tarım, delta, nüfus, çöl iklimi, sert karasal iklim, karasal iklim, ekvatorial iklim, kutup iklimi olmak üzere 23 adet kavramın işlendiği tespit edilmiştir. Bu kavramların içerisinde önceki bölümde değindiğimiz gibi yine nüfus kavramına yeterince yer verilmediği anlaşılmıştır. Öyküde öğrenme alanına ait kazanımlar ile ilişkilendirilebilen 23 kavramın işlenmesi, eserin ders için kullanıma uygun olduğunu ve dersin içeriğini yeterince yansıttığı ispat etmektedir.

Öneriler

1. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında coğrafya içerikli öykülerden alınan okuma parçalarına yer verilebilir.
2. Coğrafya içerikli öyküler Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanı kazanımlarının öğretiminde ek materyal olarak kullanılmalıdır.
3. Eğitimciler ve yazarlar tarafından Sosyal Bilgiler dersi İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanının içeriğine uygun coğrafi öyküler kaleme alınabilir.
4. Eğitim fakültelerinin Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümlerinde edebi ürünlerin coğrafi konuların öğretiminde kullanılmasına yönelik uygulamalar yaptırılabilir.
5. Coğrafya içerikli edebi ürünlerin resmî ve özel kurumlar aracılığı ile okullara ulaştırılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bedir G. ve Akkurt A. (2013). Şarkılarla Coğrafya Öğretimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 28, 303-316.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 259). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* içinde (s. 190). Ankara: Eğiten kitap.
- Ganeri, A. (2020). *Coşkun Nehirler* (4. B.). İstanbul: Eğlenceli Bilgi Yayınları
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 62-80.

- Kızıltepe, Z. (2021). İçerik Analizi. F. N., Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.), *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları* (3. Baskı) içinde (s. 260-270). Ankara: Anı Yayınları
- Miles, M.B. & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage.
- MEB (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Poyraz, K. (2022). *Metin Özdamarlar'ın Çocuk Kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi* (Yayın No: 742216) [Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi].
- Şentürk, M. (2020). *Sosyal Bilgiler Dersinde Eğitici Çizgi Roman ve Eğitici Çizgi Film Kullanımının Öğrencilerin Tutum, Motivasyon ve Akademik Başarılarına Etkileri* (Yayın No: 623840) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Toy, H. (2021). *Mucizevi Örtü: Toprak* (1.b.). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt 10, Sayı 2, Ağustos 2009 Sayfa 85-99.
- Uysal, M. E. (2022). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hikâye Kullanımı ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâyelerin Değerler ve Beceriler Açısından İncelenmesi* (Yayın No: 743282) [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi].
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları